

CSORDÁS LÁSZLÓ

HÁROM KÖNYVRŐL RÖVIDEN*

Érdekes játék egymás mellé helyezni és összevetni (vagy erősebb fogalommal élve: összeolvasni) olyan könyveket, amelyeket a kiadói stratégián (mindhárom itt tárgyalt kötet egy kiadónál, viszonylag kis időkülönbséggel jelent meg a tavalyi őszi szezonban), illetve az olvasói érdeklődésen kívül alig köt össze valami. A műfaji vizsgálódások eleinte lehet, hogy sokat ígérnek, főleg két novellagyűjtemény esetén, amelyeknél akár hasonló írói stratégiákat, kezdeményezéseket is tetten érhetünk, nem csak a ráfogás szintjén. De a „hangos memoár” ebbe a sorba se akar beleilleni. Miután pedig sem a nemzedéki, sem a poétikai összevetés szempontjai nem bizonyulnak túl erős kapaszkodónak ebben az esetben, a minden mindennel összefügg elve előtt pedig nem vagyunk hajlandók meghajolni, még mindig ott a lankadatlan olvasói érdeklődés, valamint a beismerés, hogy a többé-kevésbé erőltetett összeolvasás helyett talán mélyebb tapasztalatra tehetünk szert a sajátosságok külön kiemelésével, hangsúlyozásával.

*

Darvasi László új novellagyűjteménye már kissé enigmatikus címével magára vonja a figyelmet: *Isten. Haza. Csal.* De mindjárt az első végigolvasás után érteni véljük a kötet koncepcióját (és a címválasztást is): Darvasi egy-egy sokszor és sokféleképpen (el)használt, illetve kisajátított fogalmat emel a kötet adott ciklusának élére, amelyet a novellák újraértének, újrafogalmaznak, így új jelentésrétegeket tesznek láthatóvá. Az eljárás működőképesnek bizonyul, hiszen figyelemfelkeltő hatást fejt ki, de nem lesz hatásvadász. Ezzel együtt ez a módszer irányítja is az olvasást. Nem agresszíven, csak amennyire érdekelhet minket az, mihez kezd a szerző ezekkel a középpontba állított fogalmakkal.

„A felesége mindig azt hajtogatta, nem lesz semmi baj. Mint aki imádkozik. Nem azt mondta, hogy istenem, hogy szenteltessek, hanem hogy nem lesz semmi baj” (23.) – mondja a *Vicces dolgok, humoros esetek* narrátora, amikor a sérült lánya iránt aggódó férfi gondolatait közvetíti felénk. Figye-

* A szöveg eredetileg a SzIFonline Vándorló könyvespolc elnevezésű sorozatának 7. darabjaként jelent meg. Link: http://www.szifonline.hu/?cikk_ID=420

lemfelkeltő az a párbeszéd is, amely egy templom építése közben hangzik el az egyik munkás és az építésvezető között: „–Az ima elkészülhet-e?! / – Talán, ha meghallgatásra talál” (*Papagáj*, 17–18.). Az idézett részek jó példák arra, hogy lássuk, hogyan indul be az előbb említett folyamat.

A novellákban egyértelműen a groteszk minőség dominál. A legemlékezetesebb szereplők (a mindent elfeledő fiú; az önkéntelenül bólogató lány; a nyaktól lefelé teljesen megbénult apa; a személyes tárgyokban az elégetendő anyagot meglátó üstös férfi; Gizi, a mély etikai problémákon töprengő gyilkos prostituált; a takarítónőjét hidegvérrel megölő, ezzel mellékesen a pszichoanalízisnek is fricskát adó Elena), és helyzetek (az interneten saját lánya pornófilmjeit megtaláló apa elbizonytalanodása; az idős ember és a betörő között kialakuló őszinte párbeszéd; a felesége hulláját szállító Gruber kálváriája és hazatérése; a templom összeomlásakor is nyugodtan ülő takarítónő vészjóló és zavart megnyilvánulásai) is groteszk hatást keltenek. A történetek mögött, a háttérben pedig ott van a furcsa, fojtogató hazakép, a magyar vidék a kocsmáival, a széthulló családjaival, az istenkereséssel, a csalással, a félelemmel, a dühvel és az erőszakkal.

Darvasi nem könnyen emészthető kötetének szereplői a normalitás határain túlról lépnek elénk. Rendszerint bizonyos fokú testi és/vagy lelki sérülések, torzulások jellemzik őket, amelyek kihatnak létmódjukra, hangulatukra, sokszor ok-okozati kapcsolódási pontokat elrejtő vagy ilyeneket egyáltalán nem is ismerő cselekedeteikre. Ehhez jól illik az az írói technika, amely a kihagyás, az elhallgatás, a mellőzés, a megszakítottság szövegalakító (retorikai) eszközeihez nyúl. Az *Isten. Haza. Csal.* erős, emlékezetes írások sorát tartalmazó novellagyűjtemény egy olyan írótól, aki biztos kézzel formázza meg és teszi esztétikailag hitelessé legszokatlanabb témáit is.

*

Tizenhárom év terméséből válogat és ad közre egy kötetre való novellát a regényíróként már többszörösen bizonyított Dragomán György. A nyilatkozatokból tudható, hogy a novellák a regényekkel párhuzamosan íródtak, így akár ez is magyarázhatja, hogy a legújabb kötet, az *Oroszlánkórus* nem egy története már *A fehér királyból* vagy a *Máglyából* jól ismert világba vezet el ismét. A fixált gyermeki nézőpontból előadott monológyszerű beszédmód, a vesszővel tagolt, összetett mondatokkal gyorsított történetmondás, a realitásoktól elszakadó, mágikusnak tetelezhető elemek jelenléte eddig is fontos szerepet játszott Dragomán nagyepikai konstrukcióiban. Innen nézve is jól eltalált a kötetnyitó írás, a *Vasvonó*, melyben az irreális szigorral, mániákus

teljesítési vágygal rendelkező apa figuráját formázza meg, aki gyermekét egy képzelt lény, „a fekete hegedűs” miatt végletes helyzetekben kötelezi gyakorlásra. De a *Húsleves*ben felbukkanó kislány látószögének megválasztása szintén hiteles, aki egy hazugság miatt előbb édesanyja halálának traumáját éli át, majd a felnőttek beszélgetéseiből szép lassan megsejti, hogy egészen más családi tragédia van a háttérben, és az anya valójában él.

Az *Oroszlánkórus* horizontja viszont bizonyos szempontból tágasabb, mint a regényeké. Megfér itt a világ eseményeinek krónikáját író és gyilkossá váló különc történésztől (*Szeánsz*) a romániai alvilág különös figuráit (*Medvetánc*) sok minden. A pont, amely összeköti az itt található történeteket, az a zenéhez való viszony. Az átlagszínvonalból a *Limon con Sal* emelhető ki, amely az éneklés aktusába vetett, szinte babonás hitet ágyazza be egy El Salvadorból Magyarországra jött lány saját élettörténetét feltáró monológjába: „Azt hiszem, a történetem akkor lenne az igazi, ha nem mesélném, hanem énekelném, mert az igazi hangom nem az, amin beszélek, hanem az, amin énekelek, mert az énekhangom sokkal nagyobb, mint én” (60.).

Olvasva az *Oroszlánkórus* darbjait, az is látszik, hogy a kispikái forma inkább kísérleti terepül szolgál Dragomán számára. Bátrabb és invenciózusbabb, de egyben bizonytalanabb, kiegyensúlyozatlanabb is az író. Szubkulturális beszédmódok életre keltésével próbálkozik, de ezek a szövegek az imitatív nyelvhasználaton túl adósok maradnak valamilyen mélyebb gondolkodásmódbeli megközelítéssel (*Hevimetál*, *Poszthumán randi*, *Adrenalin*), sőt néhol ez a tendencia enyhe didaxisba csap át (*Adatmentés*). A novella műfaji kereteit is feszegeti, tágítja, ugyanakkor a szövegek mögött rendszerint érződik egy nagyepikai forma elszalasztott lehetősége. A *Karcsikát*, a *Roszsaságokat* vagy a *Cry me a river* füzéreként összekapcsolt, töredékes novellaciklusát inkább kisregényként továbbírva tudnám elképzelni.

Összességében Dragomán György hozza a tőle elvárt színvonalat az *Oroszlánkórus*ban, néhány igazán szép darabbal gazdagítva a kortárs magyar irodalom novellatermését.

*

Eleinte könnyed esti olvasmánynak tűnik, majd időről időre töprengésre késztet Réz Pál „hangos memoárja”, a *Bokáig pezsgőben*. Végig lehet olvasni ezt a könyvet nagyon gyorsan irodalmi anekdota- és pletykagyűjteményként, pörgetve egymás után a lapokat. Egy-egy jellemző történet vagy megjegyzés erejéig megtalálható itt a 20. századi magyar irodalmi élet színe-java. Egy igen impozáns névsor állítható össze Németh Lászlótól Ottlik Gézáig és Nagy

Lászlótól Petri Györgyig. De úgy is olvashatjuk a kötetet, lassítva a tempót, hogy odafigyelünk a finomabb és árnyaltabb megjegyzésekre, amelyek az életút fontosabb állomásait, illetve a legközelebbi ismerősök, barátok tetteit, műveit kommentálják. A kétféle olvasat persze nem feltétlenül zárja ki egymást, de más-más típusú tapasztalatokat tesz hozzáférhetővé.

Réz Pál hanyag eleganciával, olykor kissé rezignáltan mesél, de mindig hitelesen. Beszélgetőpartnere, Parti Nagy Lajos pedig igyekszik szigorúan venni vállalt feladatát, azaz mederben tartani a könnyen megáradó, néhol parttalannak tűnő történetmondást. Ha Réz esetleg elbizonytalanodik saját pozícióját illetően, akkor Parti Nagy az, aki túllendíti ezen a fázison a beszélgetést. Az eredmény: egy izgalmas kísérlet. A műfaj: nehezen körvonalazható. Mert mi is a *Bokáig pezsgőben?* Memoár? Élet(út)interjú? Vallomás(sorozat)? Különböző időpontban készült rádióbeszélgetések lejegyzett változata? Beszélgetőkönyv? Több is, más is egy-egy ilyen kategóriánál.

A szerkesztő az az ember az irodalmi életben, akinek a nevére jellemzően *nem emlékszünk*. Az irodalomtörténészét, a kritikusét, a műfordítót még csak-csak megjegyezzük, de a szerkesztőét már nem. Rendszerint a háttérbe szorul: az író, a költő árnyékában dolgozik. Pedig a színpalak mögött pótolhatatlan munkát végez: a szerzővel együttműködve teszi jobbbá a kéziratot, és elévülhetetlen érdemeket szerez – különösen diktatúrák idején – szerzők (újra)felfedezésében, publikálásának elősegítésében. Anélkül, hogy egy pillanatra is kisebbíteném egyéb tevékenységét, Réz Pál elsősorban szerkesztőként érdekes és fontos a magyar irodalomban. Először is ott a szakmáját a legapróbb részletekig lelkiismeretesen végző profi, a hajdani Szépirodalmi Könyvkiadó, illetve a nemrég megszűnt *Holmi* legendás szerkesztője, aki nem veti meg a filológusi aprómunkát, aki képes többször is utánanézni egy évszámnak, ha a helyzet úgy kívánja, és akit nyugtalanít, ha a levonatban egy név valamelyik betűje megváltozik. Ezzel párhuzamosan ott az ember, akinek élete szétválaszthatatlanul összefonódik az irodalommal, akinek határozott véleménye van egy-egy szerzőről és műről, aki emberileg kerül közel nagy írókhoz, és hat rájuk. Erről így vall a kötetben található legfrissebb, 2015 nyarán készült beszélgetésben: „Tulajdonképpen az volt a szerepem, hogy összehoztam embereket. Barátságokat köttettem olyan emberekkel, akik nem voltak barátok, de volt közöttük egy titkos kapcsolat. Az, hogy minden jelentős író volt a lakásomon és én is a lakásán, hogy ismertem a gyerekeit és udvaroltam a feleségének és hülyés-

kedtünk együtt, elég volt nekem. Megismertem az irodalom, úgy is mondhatom, hogy az alkotás működésének technikáját, hogy például egy viszonyból vagy szerelemből, ami az orrom előtt bontakozott ki, hogy abból mi lesz a műben, hogyan lesz az életből irodalom. [...] Úgy látszik, erre születtem.” (314.)

Különleges olvasmány a *Bokáig pezsgőben*, amellyel a Magvető újraindította Tények és Tanúk elnevezésű sorozatát. Méltó kezdete egy remélhetőleg hosszú életű kezdeményezésnek.

(Darvasi László, *Isten. Haza. Csal.*, Budapest, Magvető, 2015.
 Dragomán György, *Oroszlánkórus*, Budapest, Magvető, 2015.
 Réz Pál, *Bokáig pezsgőben*, Budapest, Magvető, 2015.)

